

שיעור – סיום מסכת

חלק א' – מקור הדין ומשמעותו

מנחם הכהן קנייבסקי אומר שהמקור שמצוה לסיים מסכת, מהירושלמי (פסחים פ"י ה"ה) "המתחיל במצווה אומרים לו גמור", הכהן אמר בשם אביו בצל הקהילות יצקבי שהיה אומר, דאינו כבוד מסכת להתחיל ולא לסיימה.

1. שבת קיח ע"ב: "ואמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן".

רש"י: דשלים מסכתיה, סגרסה. עבידנא יומא טבא לרבנן, לתלמידים, לחץ יציבה היה.

בקובץ ישורון¹ מובא בשם ר' שלמה זלמן אוירבך שתמה, שהרי בישיבתו של אביו, שלמדו עם רביה, ודאי היו לעתים קרובות ביותר סיומי מסכתות, וכי מדי יום היה צורך סעודות טבא לרבנן?

אלא "שלים מסכתא" היינו שלמדו ויצאו השלים לימודו הראוי בהאי מסכתא, ונהירין לו שביליה ותמצית סוגיותיה, וזה לאו בכל יומא אתרחיש אף בישיבתו של אביו, ולכבוד מאורצ שכלה צשה יומא טבא.

2. רמ"א יו"ד סי' רמו סע' כו: "כשמסיים מסכת מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה". (נימוקי יוסף פרק יש נוחלין ומימרא דאביי פרק כל כתבי). **הרמ"א מצ"ל באוסף את המקורות.**

מהות השמחה בסיום מסכת – שמחת הצטיי, מצין "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים".
לאחר שלמדו וזכה לטעום מתיקות התורה, מקבל השתוקקות וצאצאים ללמוד עוד, וכן זה סיימ מסכת אחת, מקבל השתוקקות ורצון ללמוד מסכת נוספת וכך הלאה, ומי שזכה לסיים את כל הש"ס מתמלא תשוקה צלה ללמוד ולסיים שנית את כל הש"ס.
ציקר השמחה בסיום מסכת, על שזוכים להשתוקקות להרבות יותר בלימוד התורה.

3. ש"ך יו"ד סי' רמו ס"ק כז: "וכתוב בסוף תשובת מהר"ם מינץ דכשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה... ולכך נהגו כל הבעלי בתים לילך על הישיבה בתחילת הזמן ולכך מנהג להודיעם כשבא הרב לסיים המסכתא כדי שיבואו הב"ב גם כן לסיומא ואז יהיו שמה תחילה וסוף ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה, דאפילו אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם...". **כיון של**

סעודת מצוה, מותר לאכל תוך י"ב חודש לאכול שם.

4. רמ"א הל' תשעה באב סי' תקנא ס"י: הגה: ונוהגין להחמיר שלא לשתות יין בברכת המזון ולא בהבדלה (תשובת מהרי"ל סי' ק"ו), אלא נותנים לתינוק, ובמקום דליכא תינוק, מותר בעצמו לשתות הבדלה. **ובסעודת מצוה,**

¹ קובץ ט"ו ע' תפג - ד

עז כמה למן

9. **פתחי תשובה יורה דעה סימן רמו ס"ק ח: ונקראת סעודת מצוה – "עין בתשו' חוות יאיר סימן ע', שכתב**
דה"ה יום של אחריו כנהוג, שהיה שלמה המע"ה עשה משתה ז' ימים..." **הביא מ"ע חות יאיר, ע"כ יום**
אחריו הוי סעודת מצוה.

הרא"א [מקור 2] הסתמך על דברי ה"ח' בשבת, בא"י עשה יומא טבא לרבנן כאש
צורבא מרבנן ע"כ מסכתיה.

10. **שו"ת חוות יאיר סימן ע' "וסעודות הסיום ודאי הוא ס"מ כבמדרש הביאו ב"י א"ח סי' תרס"ט ונ"ל ה"ה יום של**
אחריו כנהוג, שהרי שהמע"ה עשה משתה ז' ימים ואפשר שגם שאחר אחריו כמ"ש גבי ז' ברכות מחמת הילולא ומ"מ
מה שהביא רש"ל ראה מהא דאמר אביי אפילו אחד סיים מסכת' עביד יום טוב לרבנן וה"ל ס"מ מלבד מה שפי
שסיים ראש ישיבה מסכת' ומפרש צורבא מרבנן ראש ישיבה דודאי ליתא רק בחור מחודד שכ"פ רש"י בתענית והכי
מוכח שם במ"ש דדמי לפרצודא וכו' אף כי ג"כ אין ראה משם שיהיה סעודות מצוה רק שאביי עשאו לחיוב מצוה
ותורה שזה נתן לו שמחה בלבו כמ"ש ר"י מאן דאמר לי אין הלכה כר"י דאמר סומא פטור וכו' עבידנא יומא טבא וכו'
וכי ס"ד דה"ל סעודת מצוה. ומ"מ אין צריך ראה דאחר שנעשית מחמת גמר דבר מצוה ודאי ה"ל ס"מ וכן נ"ל סעודה
שעושה בעל הנס ביום שנעשה לו נס או סעודה שעושה מי שנתן ס"ת וכלי קודש לבה"כ. וכן סעודת חבורה שלומדים
יחד כשגמרו ספרי'.

החוות יאיר קפקא, מוט שאין מלה כל ראה עלו סעודת מצוה, שהרי יתכן שא"י עשה
יום טוב לרבנן מרב חביבות התורה, שהרי מצוין לה אמרו בקידושין.

11. **קידושין ל"א ע"א:** "אמר רב יוסף: מריש ה"א מאן דהוה אמר לי: הלכה כר"י, דאמר: 'סומא פטור מן המצות'
עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא. השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא: 'גדול מצווה ועושה
יותר ממי שאינו מצווה ועושה', אדרבה מאן דאמר לי: דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן'."
מצונו בדברי חז"ל עוז מקור מפורש עלו סעודת מצוה.

חלק ב – סיום מסכת משניות, ספר בתנ"ך או זהר

נחלקו אחרונים האם רק סיום מסכת במארא ל סודות מצוה או סיום מסכת משניות,

או אף ספריט נוספיט.

12. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קנז

בדבר אם יש להחשיב סעודת מצוה לפטור הבכורים מהתענית ערב פסח ולאכול בשר מר"ח אב עד התענית גם כשמסיימין בחבורה שלומדים מקרא בעיון והרב דורש לפניהם מדרשות חז"ל על הפסוקים, שדעת כת"ר שגם זה נחשב סעודת מצוה כסיום מסכת וכהא דחזינן שעושין סעודה לגמרה של תורה בקריאת התורה בשמחת תורה כדאיתא בטור וברמ"א (או"ח סי' תרס"ט)...

אבל מ"מ נראה לע"ד שהדין אמת דאף למוד בעיון הספרים של תורה שבכתב נמי יש להחשיב הסיום סעודת מצוה דהא מצינו דלאו דוקא סיום מסכת ללמד, אלא כל מצוה שנמשכה משך זמן, נמי יש שמחה בסיומה, כדאיתא ברשב"ם ב"ב דף קכ"א בטעם רבה ור' יוסף דיו"ט של חמשה עשר באב הוא משום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת. ואף שלא מצינו חיוב ומצוה לעשות סעודה בחמשה עשר באב ומסתבר דאף בזמנם שגמרו ממש המצוה, נמי לא עשו סעודה רק יום טוב בעלמא שלא להתענות, הוא משום דלא היו אנשים מיוחדים שהם עשו כל המצוה, אלא זה מעט וזה מעט עד שגמרו והוי הגמר לכלל ישראל בכלל ולא לכל אחד בפרט ולכן לא חייבו בסעודה אלא לעשות יום טוב בעלמא לכל ישראל.

אבל עכ"פ יש ללמד מזה שיש לעשות שמחה לגמר כל מצוה ולכן באנשים מיוחדים שעושין מצוה משך זמן יש להן לעשות סעודה לשמחתם, כי שמחה אחרת כמו לעשות את היום ליו"ט לא שייך ביחידים. אבל סעודה, הא מצינו שעושין יחידים לגמר מצותם בסיום מסכת וכ"כ הוא לגמר מצוה אחרת, מאחר שחזינן שיש לעשות שמחה בגמר כל מצוה. ועוד אפשר שאף שלא חייבו בסעודה בגמר מצות כריתת עצים, מ"מ אם עשו סעודה היתה סעודת מצוה. ועיין בהגר"א יו"ד סוף סי' רמ"ו ס"ק ע"ו שהוכיח מהרשב"ם לזה שבסיום מסכת צריך לשמוח ונקראת סעודת מצוה. ומפורש בני"ב ב"ב שם /קכ"א/ סתם בכל מצוה שכשהשלימה עושין שמחה ומשתה ויו"ט עיין שם. וא"כ ודאי יש ללמד מזה שגם למוד מקרא בחבורה שנמשך איזה זמן שלא גרע מכל מצוה שיש לעשות שמחה ומשתה והיא נחשבת סעודת מצוה כשגומרין איזה ספר כשלמדו בעיון. אבל פשוט שהוא רק כשלמדו כפי פירוש אמת, שהוא כאחד מפירושי רבותינו הראשונים ולא בפירושים מאנשים דעלמא, שרובן בדואים ואינם אמת והרבה יש גם כעין מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. ידידו, משה פיינשטיין.

13. תשובות והנהגות כרך א סימן ש - שאלה: סעודת סיום בערב פסח (ר' אהרן אהרן)

נהגו שהבכורות לא מתענין כשיש סיום, אבל נהגתי להזהיר הבכור או אביו כשצריך לצום במקומו, שצריך להרבה פוסקים בסעודת מצוה כדי לבטל תענית, לאכול שיעור ככותבת או לשותת מלא לוגמיו דוקא, ואם רק שותה מעט יין שרף או משהו מזונות לא ביטל בזה תענית, וצריך להמשיך לצום אחר כך אם לא שגמר עמהם כל המסכתא שאז אפילו לא אכל בסיום אוכל בביתו לבד וכמו שיבואר.

ולפי זה כשמסיימים רק אחרים ולא סיים הוא, יזהר לאכול מזונות ככותבת, (זהו יותר מכזית קרוב לכביצה), ואם אי אפשר עכ"פ מלא לוגמיו יין...

הן אמת שאנו מקילין בצום לבכורות כיון שאין בזה יסוד בבבלי, ובירושלמי מבואר שרבי לא התענה תענית בכורים, וכן לא הובא ברמב"ם, והדור חלש מאד, ועלולים ע"י הצום שלא לקיים מצות הלילה כראוי, דבזה כתבו האחרונים דלא יתענה, מ"מ מה דאפשר לתקוני חייבין לתקן לקיים הדין כראוי (ובשם מרן הגאון רבי יעקב קניבסקי זצ"ל שמעתי שהסכים כהמנהג, שאפילו לא גמר המסכתא רק אוכל ושותה בשמחת הסיום לבד עמהם די בכך ונפטר לצום). וראיתי בספר "רבבות אפרים" (ח"א סימן רצ"ו) שמפלפל אם נוכח בסיום ולא אכל, אם יכול אח"כ לאכול בביתו, ולדבריו אף שלא אכל כיון שהשתתף ביום טוב דסיום, יכול לאכול גם בביתו, אמנם לע"ד נראה שכל זה אם הוא גם כן סיים עמהם, אף שלא אכל עמהם, יכול לאכול בביתו שהשתתף ביומא טבא ושייך בו, אבל מי שלא סיים וגם לא

השתתף לאכול ולשמוח עמם, אינו יכול לאכול בביתו על סמך שהשתתף בסיום, כיון שלא היה בשמחה עמם, והוא גופא אין עליו דין שמחה שלא סיים.

ומסברא אמינא **שעיקר סעודת סיום** מבואר בגמרא שבת קי"ח: דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, והיינו כשלמדו יחד אף שלא גמרו כולם... אבל אם הוא גמר לבד והאחרים לא למדו עמו כלל אינו משתף אחרים שלא שייכי כלל ללימוד זה, ואפילו אם נהגו לשתף גם כה"ג, היינו בסעודת מצוה דוקא וכמו שמצינו במילה בתשעת ימים לפני ת"ב שכל המשתתפין אוכלים בשר, אבל מי שלא השתתף בסעודה לאכול כשיעור וגם לא למד עמם לא הותר לו לאכול... אבל בשעת הדחק (שאינו מוצא סעודת מצוה בסיום מסכתא) יש להקל שילמוד אז עם רש"י ספר נביא כגון: יונה, או מגילת שיר השירים, או מגילת אסתר, וכדומה עם רש"י ומספיק.

14. **שו"ת משנה הלכות חלק ו סימן קסו סיום ספרים אחרים אי הוי כסיום מסכתא (מנשה הקטן)**

ובישי"ש ב"ק פ' מרובה ס"י ל"ז אהא דרב ושמואל ורב אסי אקלעי לבי שבוע הבן ואמרי לה ישוע הבן ופרש"י פדיון הבן והתוס' בשם ר"ת סעודה שעושים ביום שנולד בן זכר ונראה דבזמנם היו נוהגים כן לעשות סעודה ביום שנולד זכר ואין זה סעודת ברית מילה והיש"ש כתב דזה מה שעכשו עושים שלום זכר בליל שבת ויסד שם מהרש"ל יתד דכל סעודה שעושים שלא כדרך מרעות ושמחה אלא כדי ליתן שבח למקום או לפרסם מצוה או נס קרוי ס"מ ובדין הסיום הוסיף שנית ידו בסוף הפרק דגרסינן בפ' כל כתבי אמר אביי תיתי לי וכו' מכאן נהגו כל ישראל לסיים בשמעתא וליתן שבח והודיה למקום ולפרסם אותה שמחה שזכה לכך שעושים סעודה בעת שמסיימין וראי' ממס' תענית לא היו י"ט לישראל וכו' ועוד שם בדרשת הרמ"א דמה שנוהגין להזכיר בסיום מסכת ר"פ ועשרה בניו שהיו מאירים וגדולים בתורה ע"י שהי' עושה להם סעודות בסיום המסכת' כי עשיר הי' והיה מחזיק לעוסקי התורה לכך זכה שמזכירין אותו עם עשרה בניו הרומזים על עשרת הדברות ע"ש.

אלא דלפ"ז צריך לגזור איזה גדר על איזה סיום המצוה עושים סעודה ועל איזה אין עושים ולאיזה ספרים עושים ולאיזה ספרים אין עושים והנה הב"ח והפמ"ג במש"ז א"ח ס"י ק"ב כתבו דהעוסק בהל' דרך ארץ לאו תורה מקרי ולפ"ז בסיום מס' ד"א לא הוי ס"מ וא"כ מינה דבשאר ספרים, כל שהם ספרים קדושים המסיים פשוט דהו"ל בכלל ס"מ ונלפענ"ד לפמ"ש הרא"ש דבזמן הזה מקיים מצות כתיבת ס"ת בספרי ש"ס ופוסקים דבזמן הזה עיקר לימוד בשאר ספרים וא"כ כיון דמקיים בהם מצות כתיבת ס"ת המסיים מהם הוי כסיום ס"ת וז"פ וברור בס"ד וא"כ המסיים בכל ספר הקדוש הו"ל ס"מ והא דלא נהגו לעשות סיום על סתם ספר אפשר לפי שלא נוהגים ללמוד בספר מספרי קודש מרישא ועד גמירא בדרך לימוד כמו הלומד מסכת אבל הכ"נ הלומד וגומר יכול לעשות סעודה והו"ל ס"מ ובהא באמת ראינו ראי' דנוהגים העולם לעשות סיום בגמר ש"ע א"ח או יו"ד ואפילו לפעמים רק כשגומרים הל' שבת וכיוצא בזה כידוע...

ובאמת כי לפענ"ד דאם להשאר על הסיום מותר כ"ש למהר ולסיים דהרי איכא מצוה ללמוד יותר א"כ פלא מה שכתבו שלא ימהר ואולי שאם ממהר אז אינו מדייק בלימודו ולא הוה גמר מצוה.

א. **רבי עזריאל הילדסהיימר בתשובה בסוף (חלק יורה דעה עמוד שע"ד): אין בסיומו של מלתא נחת מצוה**

לענין זה, אפילו אם הנהניו את סיומא דהנהניו, עם סיומא דהנהניו אפילו כן.

ב. **אפ"ס שו"ת בנין שלמה (סי' נ"ט): אם סיום מסכת הנהניו נחמת סעודת מצוה.**

15. **שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן כו**

ומ"מ נראה שאין להקל בסיום מסכת משניות אלא לעצמו, אבל לאחרים לפטרם מתענית, אין זה כדאי, מכיון שבלא"ה יש מחלוקת בסיום מסכתא, ונלוה לזה מחלוקת האחרונים ז"ל בברית מילה אם מהני גם לאחרים או רק לבעלי ברית, וכאן נוסף ע"ז שאינו אלא משניות, שכל אחד יכול לפטור עצמו בזה, הנה כי כן אינו ראוי לפטור אחרים, בקול רנה ותודה המון חוגג. ואין לחלק בזה בין מסכת משניות קטנה או גדולה, כשם שאין חילוק בסיום גמרא בין מסכת קטנה לגדולה, וכל שיעורי חכמים כן הוא. ולכן אין להקל בסיום פירקא אף אם היה פרק גדול, שכל שלא

שבוע לימוד סאליים ומטה – תמוז תשע"ט

השלים המסכת לא חשיב סיום... ומעתה בודאי שהמסיים את הזוהר הקדוש שפיר דמי לעשות סעודת סיום, אף על פי שלא הבין סודותיו, ופוטר מתענית בכורות בע"פ... וכל זה בלימוד הזוה"ק. אבל בלימוד גמרא או ששה סדרי משנה, אין להקל בלי פירוש והבנה.

סיום מסכת – דף מקורות

חלק א' – מקור הדין – סיום מסכת

1. שבת קיח ע"ב: "ואמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן".
רש"י: דשלים מסכתיה, סגרה. עבידנא יומא טבא לרבנן, לתלמידים, לאש ישיבה היה.
2. רמ"א יו"ד סי' רמו ס"ע כו: "כשמסיים מסכת מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה". (נימוקי יוסף פרק יש נוחלין ומימרא דאביי פרק כל כתבי).
3. ש"ך יו"ד סי' רמו ס"ק כז: "וכתוב בסוף תשובת מהר"מ מינץ דכשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה... ולכך נהגו כל הבעלי בתים לילך על הישיבה בתחילת הזמן ולכך מנהג להודיעם כשבא הרב לסיים המסכתא כדי שיבואו הב"ב גם כן לסיומא ואז יהיו שמה תחילה וסוף ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה, דאפילו אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם...".
4. רמ"א הל' תשעה באב סי' תקנא ס"י: הגה: ונוהגין להחמיר שלא לשתות יין בברכת המזון ולא בהבדלה (תשובת מהרי"ל סי' ק"ו), אלא נותנים לתינוק, ובמקום דליכא תינוק, מותר בעצמו לשתות הבדלה. ובסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וסעודת אירוסין, אוכלים בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה; אבל יש לצמצם, שלא להוסיף. ובשבוע שחל ט' באב בתוכה, אין לאכול בשר ולשתות יין רק לו מנין מצומצם, וזה אפילו בערב ת"ב שרי (מנהגים ומהרי"ל), ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה.
5. שו"ת יחיה דעת חלק א סי' מ שאלה: האם מותר לתלמיד חכם למהר בלימודו ולסיים מסכת בשבוע שחל בו תשעה באב, כדי שיהיה מותר לו לאכול בשר בסעודת הסיום?
"ומכל מקום למעשה אין להתיר אכילת בשר אלא לתלמיד חכם שהוא רגיל לעשות תמיד סעודת סיום כשמסיים מסכת, אבל אם אינו רגיל לעשות סעודה כשמסיים מסכת, ורק בשביל אכילת בשר בשבוע שחל בו תשעה באב עושה סעודה, אין להקל. [ואם סיים המסכת ומשאיר קטע לתוך שבוע שחל בו תשעה באב, יש להחמיר].
6. מדרש שיר השירים רבה (פרשה א' ט'): "ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו, א"ר אלעזר: מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה".
7. הגהות אשרי מסכת סוכה (פ"ד ס"ו): "וחתני תורה רגילין לעשות בשושבינן סעודה גמורה ומזמנין את הקהל ונותנין להם מאכלים טובים, ומצאתי עיקרו של מנהג במדרש בתחילת שיר השירים 'ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית...'. אמר רבי יצחק: מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה".
8. ים של שלמה בבא קמא פרק ז סימן לז: "ומשום זה היה נראה לברך 'שהשמחה במעוננו' בסיום מסכת. דאין לך שמחה יותר לפני הקב"ה, אלא שמחה ורינה של תורה, ד'אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה' (ברכות ח' ע"א), דלא גרע מפדיון הבן, דלפרסום מצוה בעלמא הוא. וכן הוריתי פעם אחת הלכה למעשה. ונתבלבל השמחה במהומות גדולות, על ידי סיבות קשות. ותליתי הסרחון בי, שעברתי על דברי רבותי, שלא שמעו מעולם דבר זה. על כן לא כתבו אלא בחתונה ובפדיון הבן. ובמילה ג"כ, לולי צערא דינוקא. אבל במצות אחרנא לא, ובוודאי כל דבריהם בקבלה, ובסודות פנימיות, על כל שיחה ומילה. ואיך נתקן דוקא לאותה מצוה, ולא לענין אחר. דהא ב"ט מחויב להרבות בסעודות, ולשמוח. ואפ"ה לא מברכינן. ומ"מ סיום הספר הוא סעודת מצוה לכולי עלמא".
9. פתחי תשובה יורה דעה סימן רמו ס"ק ח: ונקראת סעודת מצוה – "עיינן בתשו' חוות יאיר סימן ע', שכתב דה"ה יום של אחריו כנהוג, שהיה שלמה המע"ה עשה משתה ז' ימים...".
10. שו"ת חוות יאיר סימן ע: "וסעודות הסיום ודאי הוא ס"מ כבמדרש הביאו ב"י א"ח סי' תרס"ט ונ"ל ה"ה יום של אחריו כנהוג, שהרי שהמע"ה עשה משתה ז' ימים ואפשר שגם שאחר אחריו כמ"ש גבי ז' ברכות מחמת הילולא ומ"מ מה שהביא רש"ל ראיה מהא דאמר אביי אפילו אחד סיים מסכת' עביד יום טוב לרבנן וה"ל ס"מ מלבד מה שפ"י שסיים ראש ישיבה מסכת' ומפרש צורבא מרבנן ראש ישיבה דודאי ליתא רק בחור מחודד שכ"פ רש"י בתענית והכי מוכח שם במ"ש דדמי לפרצודא וכו' אף כי ג"כ אין ראיה משם שיהיה סעודות מצוה רק שאביי עשאו לחיוב מצוה

ותורה שזה נתן לו שמחה בלבו כמ"ש ר"י מאן דאמר לי אין הלכה כר"י דאמר סומא פטור וכו' עבידנא יומא טבא וכו' וכי ס"ד דה"ל סעודת מצוה. ומ"מ אין צריך ראייה דאחר שנעשית מחמת גמר דבר מצוה ודאי ה"ל ס"מ וכן נ"ל סעודה שעושה בעל הנס ביום שנעשה לו נס או סעודה שעושה מי שנתן ס"ת וכלי קודש לבה"כ. וכן סעודת חבורה שלומדים יחד כשגמרו ספר".

11. **קידושין ל"א ע"א**: "אמר רב יוסף: מריש ה"א מאן דהוה אמר לי: הלכה כר"י, דאמר: 'סומא פטור מן המצות' עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא. השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא: 'גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה', אדרבה מאן דאמר לי: דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן".

חלק ב – סיום מסכת משניות, ספר בתנ"ך או זהר

12. **שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קנז**

בדבר אם יש להחשיב סעודת מצוה לפטור הבכורים מהתענית ערב פסח ולאכול בשר מר"ח אב עד התענית גם כשמסיימין בחבורה שלומדים מקרא בעיון והרב דורש לפנייהם מדרשות חז"ל על הפסוקים, שדעת כת"ר שגם זה נחשב סעודת מצוה כסיום מסכת וכהא דחזינן שעושיין סעודה לגמרה של תורה בקריאת התורה בשמחת תורה כדאיתא בטור וברמ"א (או"ח סי' תרס"ט)...

אבל מ"מ נראה לע"ד שהדין אמת דאף למוד בעיון הספרים של תורה שבכתב נמי יש להחשיב הסיום סעודת מצוה דהא מצינו דלאו דוקא סיום מסכת ללמד, אלא כל מצוה שנמשכה משך זמן, נמי יש שמחה בסיומה, כדאיתא ברשב"ם ב"ב דף קכ"א בטעם רבה ור' יוסף דיו"ט של חמשה עשר באב הוא משום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת. ואף שלא מצינו חיוב ומצוה לעשות סעודה בחמשה עשר באב ומסתבר דאף בזמנם שגמרו ממש המצוה, נמי לא עשו סעודה רק יום טוב בעלמא שלא להתענות, הוא משום דלא היו אנשים מיוחדים שהם עשו כל המצוה, אלא זה מעט וזה מעט עד שגמרו והוי הגמר לכלל ישראל בכלל ולא לכל אחד בפרט ולכן לא חייבו בסעודה אלא לעשות יום טוב בעלמא לכל ישראל.

אבל עכ"פ יש ללמד מזה שיש לעשות שמחה לגמר כל מצוה ולכן באנשים מיוחדים שעושיין מצוה משך זמן יש להן לעשות סעודה לשמחתם, כי שמחה אחרת כמו לעשות את היום ליו"ט לא שייך ביחידים. אבל סעודה, הא מצינו שעושיין יחידים לגמר מצותם בסיום מסכת וכ"כ הוא לגמר מצוה אחרת, מאחר שחזינן שיש לעשות שמחה בגמר כל מצוה. ועוד אפשר שאף שלא חייבו בסעודה בגמר מצות כריתת עצים, מ"מ אם עשו סעודה היתה סעודת מצוה.

ועיין בהגר"א יו"ד סוף סי' רמ"ו ס"ק ע"ו שהוכיח מהרשב"ם לזה שבסיום מסכת צריך לשמוח ונקראת סעודת מצוה. ומפורש בני"ב ב"ב שם /קכ"א/ סתם בכל מצוה שכשהשלימה עושיין שמחה ומשתה ויו"ט עיין שם. וא"כ ודאי יש ללמד מזה שגם למוד מקרא בחבורה שנמשך איזה זמן שלא גרע מכל מצוה שיש לעשות שמחה ומשתה והיא נחשבת סעודת מצוה כשגומרין איזה ספר כשלמדו בעיון. אבל פשוט שהוא רק כשלמדו כפי פירוש אמת, שהוא כאחד מפירושי רבותינו הראשונים ולא בפירושים מאנשים דעלמא, שרובן בדואים ואינם אמת והרבה יש גם כעין מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. ידידו, משה פיינשטיין.

13. **תשובות והנהגות כרך א סימן ש - שאלה: סעודת סיום בערב פסח**

נהגו שהבכורות לא מתענין כשיש סיום, אבל נהגתי להזהיר הבכור או אביו כשצריך לצום במקומו, שצריך להרבה פוסקים בסעודת מצוה כדי לבטל תענית, לאכול שיעור ככותבת או לשתות מלא לוגמיו דוקא, ואם רק שותה מעט יין שרף או משהו מזונות לא ביטל בזה תענית, וצריך להמשיך לצום אחר כך אם לא שגמר עמהם כל המסכתא שאז אפילו לא אכל בסיום אוכל בביתו לבד וכמו שיבואר. ולפי זה כשמסיימים רק אחרים ולא סיים הוא, יזהר לאכול מזונות ככותבת, (זהו יותר מכזית קרוב לכביצה), ואם אי אפשר עכ"פ מלא לוגמיו יין...

הן אמת שאנו מקילין בצום לבכורות כיון שאין בזה יסוד בבבלי, ובירושלמי מבואר שרבי לא התענה תענית בכורים, וכן לא הובא ברמב"ם, והדור חלש מאד, ועלולים ע"י הצום שלא לקיים מצות הלילה כראוי, דבזה כתבו האחרונים דלא יתענה, מ"מ מה דאפשר לתקוני חייבין לתקן לקיים הדין כראוי (ובשם מרן הגאון רבי יעקב קניבסקי זצ"ל שמעתי שהסכים כהמנהג, שאפילו לא גמר המסכתא רק אוכל ושותה בשמחת הסיום לבד עמהם די בכך ונפטר לצום).

וראיתי בספר "רבבות אפרים" (ח"א סימן רצ"ו) שמפלפל **אם נוכח בסיום ולא אבל, אם יכול אח"כ לאכול בביתו**, ולדבריו אף שלא אכל כיון שהשתתף ביום טוב דסיום, **יכול לאכול גם בביתו**, אמנם לע"ד נראה שכל זה אם הוא גם כן סיים עמהם, אף שלא אכל עמהם, יכול לאכול בביתו שהשתתף ביומא טבא ושייך בו, אבל מי שלא סיים וגם לא השתתף לאכול ולשמוח עמהם, אינו יכול לאכול בביתו על סמך שהשתתף בסיום, כיון שלא היה בשמחה עמהם, והוא גופא אין עליו דין שמחה שלא סיים.

ומסברא אמינא **שעיקר סעודת סיום** מבואר בגמרא שבת קי"ח: דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, והיינו **כשלמדו יחד אף שלא גמרו כולם... אבל אם הוא גמר לבד והאחרים לא למדו עמו כלל אינו משתף אחרים שלא שייכי כלל ללימוד זה, ואפילו אם נהגו לשתף גם כה"ג, היינו בסעודת מצוה דוקא** וכמו שמצינו במילה בתשעת ימים לפני ת"ב שכל המשתתפין אוכלים בשר, אבל מי שלא השתתף בסעודה לאכול כשיעור וגם לא למד עמהם לא הותר לו לאכול... אבל בשעת הדחק (שאינו מוצא סעודת מצוה בסיום מסכתא) יש להקל שילמוד אז עם רש"י ספר נביא כגון: יונה, או מגילת שיר השירים, או מגילת אסתר, וכדומה עם רש"י ומספיק.

14. שו"ת משנה הלכות חלק ו סימן קסו סיום ספרים אחרים אי הוי כסיום מסכתא

ובישי"ש ב"ק פ' מרובה ס"י ל"ז אהא דרב ושמואל ורב אסי אקלעי לבי שבוע הבן ואמרי לה ישוע הבן ופרש"י פדיון הבן והתוס' בשם ר"ת סעודה שעושין ביום שנולד בן זכר ונראה דבזמנא היו נוהגים כן לעשות סעודה ביום שנולד זכר ואין זה סעודת ברית מילה והיש"ש כתב דזה מה שעכשו עושים שלום זכר בליל שבת ויסד שם מהרש"ל יתד דכל סעודה שעושין שלא כדרך מרעות ושמחה אלא כדי ליתן שבח למקום או לפרסם מצוה או נס קרוי ס"מ ובדין הסיום הוסיף שנית ידו בסוף הפרק דגרסינן בפ' כל כתבי אמר אביי תיתי לי וכו' מכאן נהגו כל ישראל לסיים בשמעתא וליתן שבח והודיה למקום ולפרסם אותה שמחה שזכה לכך שעושין סעודה בעת שמסיימין וראי' ממס' תענית לא היו י"ט לישראל וכו' ועוד שם בדרשת הרמ"א דמה שנוהגין להזכיר בסיום מסכת ר"פ ועשרה בניו שהיו מאירים וגדולים בתורה ע"י שהי' עושה להם סעודות בסיום המסכת' כי עשיר הי' והיה מחזיק לעוסקי התורה לכך זכה שמזכירין אותו עם עשרה בניו הרומזים על עשרת הדברות ע"ש.

אלא דלפ"ז צריך לגזור איזה גדר על איזה סיום המצוה עושין סעודה ועל איזה אין עושים ולאיזה ספרים עושים ולאיזה ספרים אין עושין והנה הב"ח והפמ"ג במש"ז א"ח ס"י ק"ב כתבו דהעוסק בהל' דרך ארץ לאו תורה מקרי ולפ"ז **בסיום מס' ד"א לא הוי ס"מ וא"כ מינה דבשאר ספרים, כל שהם ספרים קדושים המסיים פשוט דהו"ל בכלל ס"מ** ונלפענ"ד לפמ"ש הרא"ש דבזמן הזה מקיים מצות כתיבת ס"ת בספרי ש"ס ופוסקים דבזמן הזה עיקר לימוד בשאר ספרים וא"כ כיון דמקיים בהם מצות כתיבת ס"ת המסיים מהם הוי כסיום ס"ת וז"פ וברור בס"ד וא"כ המסיים בכל ספר הקדוש הו"ל ס"מ והא דלא נהגו לעשות סיום על סתם ספר אפשר לפי שלא נוהגים ללמוד בספר מספרי קודש מרישא ועד גמירא בדרך לימוד כמו הלומד מסכת אבל הכ"נ הלומד וגומר יכול לעשות סעודה והו"ל ס"מ ובהא באמת ראינו ראי' דנוהגים העולם לעשות סיום בגמר ש"ע א"ח או יו"ד ואפילו לפעמים רק כשגומרים הל' שבת וכיוצא בזה כידוע... ובאמת כי לפענ"ד דאם להשאר על הסיום מותר כ"ש למהר ולסיים דהרי איכא מצוה ללמוד יותר א"כ פלא מה שכתבו שלא ימהר ואולי שאם ממהר אז אינו מדייק בלימודו ולא הוה גמר מצוה.

15. שו"ת יביע אומר חלק א – או"ח סימן כו

ומ"מ נראה שאין להקל בסיום מסכת משניות אלא לעצמו, אבל לאחרים לפטרם מתענית, אין זה כדאי, מכיון שבלא"ה יש מחלוקת בסיום מסכתא, ונלוה לזה מחלוקת האחרונים ז"ל בברית מילה אם מהני גם לאחרים או רק לבעלי ברית, וכאן נוסף ע"ז שאינו אלא משניות, שכל אחד יכול לפטור עצמו בזה, הנה כי כן אינו ראוי לפטור אחרים, בקול רנה ותודה המון חוגג. ואין לחלק בזה בין מסכת משניות קטנה או גדולה, כשם שאין חילוק בסיום גמרא בין מסכת קטנה לגדולה, וכל שיעורי חכמים כן הוא. ולכן אין להקל בסיום פירקא אף אם היה פרק גדול, שכל שלא השלים המסכת לא חשיב סיום... ומעתה בודאי שהמסיים את הזוהר הקדוש שפיר דמי לעשות סעודת סיום, אף על פי שלא הבין סודותיו, ופטר מתענית בכורות בע"פ... וכל זה בלימוד הזוה"ק. אבל בלימוד גמרא או ששה סדרי משנה, אין להקל בלי פירוש והבנה.